
Politička transformacija u Istočnoj Europi

Izvorni znanstveni članak
329(493)

Moć slabih: političke stranke u Mađarskoj

ZSOLT ENYEDI*
GÁBOR TÓKA**

Sažetak

Autori analiziraju razvoj i snagu političkih stranaka kao aktera u procesima demokratske tranzicije i konsolidacije u Mađarskoj. Pri tome polaze od teze da su političke stranke u postkomunističkim zemljama suočene s istim konkurentima u političkoj areni kao i stranke na Zapadu – od snažnih interesnih grupa, preko sve jače tržišne borbe i nadnacionalnih medija, do državne administracije. Autori zaključuju da su stranke u Mađarskoj, premda ne tako stabilne i bez razvijene stranačke organizacije i članstva, ipak u dominantnom položaju u oblikovanju i kontroli političkih procesa. Razlog za to vide ponajprije u činjenici da stranački sustav sustavno proizvodi izrazito kompetitivne izbore, s jasno izraženim vladinim alternativama, te snažnom vezom među rezultatima izbora i sastavom vlade. Kako su u položaju da oblikuju trenutni politički i društveni preobražaj svojih zemalja, političke stranke imaju izvanrednu mogućnost da *sui generis* uspostavljaju stranački poredak u društvu, zaključuju autori.

Uvod

Teza o opadanju značenja političkih stranaka, nastala u okrilju zapadnih demokracija, pretpostavlja svijet u kojem društvene promjene onemogućuju ostarjelim dinosaurima zadržavanje svojih prijestolja. Neki sretniji mutanti možda i prežive na izoliranim otocima, no njihova je uspješna prilagodba malo vjerojatna zbog inertnosti proizišle iz dugog razdoblja prevlasti. Važnije, ovaj argument pretpostavlja svijet u kojem su političke stranke često odigravale presudnu ulogu ne samo u uspostavljanju demokracije, već i u uspostavljanju masovnog društva i konsolidacije modernih država (Apter, 1965.: 186ff). U takvim slučajevima, stranačka je konkurencija jedan od mehanizama koji pokreće transformaciju izoliranih zajednica i međusobno podijeljenih kasta, klasa ili redova u nacionalno svjesno građanstvo. Ovakva povijesna uloga političkih stranaka, prema opće prihvaćenoj interpretaciji, bila je moguća zato što većina njih nije ograničila svoje

* Zsolt Enyedi, docent na Odsjeku za političku znanost Srednjoeuropskog sveučilišta u Budimpešti.

** Gábor Tóka, docent na Odsjeku za političku znanost Srednjoeuropskog sveučilišta u Budimpešti.

aktivnosti isključivo na politička pitanja, nego su osiguravale javne usluge (socijalno osiguranje, obrazovanje, zabavu, itd.) u okruzima u kojima su djelovale. U brojnim nezavisnim državama nastalima nakon Drugoga svjetskog rata interes za probleme šire zajednice, masovna participacija, demokracija, jasno izraženi politički identiteti i stranačka politika pojavljuju se istovremeno.

Kontrast među ovim argumentom i mađarskom stranačkom scenom više je nego očit. Za vrijeme (re)demokratizacije istočne i centralne Europe građani su već bili uključeni, mobilizirani, aktivni i politički svjesni (Mair, 1997.: 180), a ujedinjeno nacionalno političko tržište bilo je spremno za izborno nadmetanje. Otad su političke stranke obično imale sporednu ulogu u svakodnevnom životu građana, a njihov je doprinos konsolidaciji demokratske vladavine upitan (Tóka, 1997.). Pojedini skeptici – uglavnom skloni korporatizmu, no ne nužno i anti-demokrati – idu još i dalje tvrdeći da stranački sustav ponekad predstavlja disfunkcionalni element u razvoju društvenog poretka u istočnoj Europi, te vodi destabilizaciji političkog sustava (Kulcsar, 1997.). Umjesto da služe poput katalizatora interesa i koordiniraju djelovanje različitih grana vlasti, nove slabašne političke stranke samo nameću svoje promjenjive potrebe na već i ovako preopterećeni državni sustav.

U ovom radu analizirat ćemo relevantne političke stranke u Mađarskoj kako bismo istražili neke od ovih tvrdnji¹. Ne smatramo da jedna država može predstavljati cijelu regiju, no, s druge strane, stranački sustav Mađarske nije atipičan za istočnu i centralnu Europu. S obzirom na to da su relevantne političke stranke u Mađarskoj danas iste one koje su odigrale glavnu ulogu u vrijeme demokratske tranzicije, moguće je tvrditi da je mađarski stranački sustav iznimno stabilan u usporedbi s istočno-europskim prosjekom. No, pomnija analiza dovodi ovu tvrdnju u pitanje.

Stranački sustav

Fragmentacija stranaka bila je nešto blaža u Mađarskoj nego u sjevernom dijelu regije – Latviji, Estoniji i Litvi, no daleko veća nego u Bugarskoj kao južnom rubu regije (*tablica 1.*) Kitscheltovi (1999.) podatci iz 1993./94. godine o programatskim razlikama također stavljaju Mađarsku na pola puta između Bugarske (gdje su stranački identiteti poprilično nejasni) i Poljske i Češke, gdje je ideološka polarizacija izraženija. Također, po pitanju promjene izbornog ponašanja birača (*volatility*) u devedesetima, Mađarska je umjereniji slučaj u regiji.

Po nepromjenjivosti imena stranaka navodno se mogu prepoznati jasne stranačke politike u postkomunističkom razdoblju. Već i kraći pregled značajnijih stranaka dovoljan je da se uvidi kako su različiti rascjepi, ujedinjavanja, veći zaokreti u ideologijama i

¹ Ograničili smo raspravu na sedam stranaka koje su zadovoljile Sartorijev (1976.) kriterij značenja za barem jedan cijeli mandat. Od drugih stranaka spomenutih u tekstu ortodokсно komunistička *Radnička partija* (MP, prije MSZMP) nikada nije uzeta kao ozbiljan koalicijski partner od strane bilo koje druge političke stranke, niti je na bilo koji način utjecala na njihovu stranačku politiku. *Ujedinjena stranka malih posjednika* (EKGP) i *Mađarska demokratska narodna stranka* (MDNP) igrale su obje ove uloge, ali samo u kratkom razdoblju.

različite koalicije, te iznimno visoka nestabilnost potresale sve njih i fundamentalno promijenile njihove pozicije u stranačkom sustavu.

Vladajuća stranka komunističkog razdoblja transformirala se pola godine prije prvih slobodnih izbora u ožujku i travnju 1990. godine, kad se na zadnjem kongresu *Mađarske socijalističke radničke partije* (MSZMP) stranka raspala, a sam se kongres pretvorio u osnivačku konferenciju njezine zakonske nasljednice – reformističke *Mađarske socijalističke partije* (MSZP). Tek se jedan od osmorice članova MSZMP-a zamario učlanivanjem u MSZP, dok je ortodoksno krilo stranke osnovalo svoju vlastitu stranku, koja je dobivala tri do četiri posto glasova na svim nacionalnim izborima od 1990. naovamo, izgubivši bitnije političko značenje.

Nakon izbora 1990. godine stranke desnice dobile su mogućnost formiranja vlade². Seljačko-populistička *Nezavisna stranka malih posjednika* (FKGP) napustila je koaliciju početkom 1992. godine. Vlada se održala uz podršku parlamentarne većine zahvaljujući 3/4 zastupnika FKGP-a koji su ušli u otvoreni sukob s novo izabranim stranačkim predsjednikom Jozsefom Torgyanom, usprotivili se svojoj stranci i ostali u redovima vlade. Napuštena od gotovo cijele stranačke elite, FKGP je u sljedećih četiri do šest godina preuzela ulogu lokalne stranke u kojoj je najvažnija bila osobna lojalnost Torgyanu. Kroz razdoblje od 1992. do 1997. godine odbijanje bilo kakve suradnje s Torgyanom postala je glavna platforma za umjerenu desnicu, pa se čak i nakon izbora 1998. godine obnovljena koalicija s FKGP-om opravdavala kao jedina moguća alternativa vladavini bivše komunističke MSZP.

Krajem 90-ih dvije kršćansko-nacionalističke stranke desno od centra, u jezgri vladajuće koalicije iz razdoblja od 1990. do 1994. godine, došle su na rub izbornog preživljavanja. Opadanje popularnosti *Mađarskoga demokratskog foruma* (MDF) bilo je uvjetovano sve većom nepopularnošću vlade, no trend se nastavio i nakon premoćne pobjede opozicije na izborima 1994. godine. Stranci nije previše pomoglo niti isključivanje pripadnika nepopularne radikalno desne frakcije, od kojih je većina kasnije oformila radikalnu nacionalističku *Stranku mađarske pravde i života* (MIÉP). MDF je nastavio gubiti svoje birače koji su sada podržavali Fidesz – *Mađarsku građansku stranku* (FMPP, od ranije poznatu kao *Savez mladih demokrata* ili FIDESZ³), koja se u međuvremenu etablirala kao jedina stranka desne strane centra sposobna privući veći broj birača socijalista i liberala iz 1994. godine. 1996. godine MDF se ponovo podijelio oko mogućega koalicijskog partnera – FKGP-a ili FMPP-a – iako je na kraju većina odlučila ipak koalirati s FMPP-om. Godinu poslije skandalozni sukob između simpatizera FKGP-a i MDF-a u *Kršćanskoj demokratskoj narodnoj stranci* (KDNP-u), manjinskom partneru u vladi 1990.-94., koštao je tu stranku ne samo njezinih zastupničkih mjesta u parlamentu i podrške birača, već i gubitka otvorenih simpatija katoličke crkve. 1998. godine niti jedna od ovih dviju stranaka nije uspjela prijeći izborni prag, iako su

² U mađarskom političkom rječniku “desno” podrazumijeva kršćanske nacionaliste i/ili antikomunističku orijentaciju, dok se pod “lijevim” podrazumijeva socijalističko-komunističko naslijeđe i, među elitama, libertarijansko-kozmopolitska orijentacija.

³ U svom novom nazivu Fidesz se odnosi samo na korijen prijašnjeg imena stranke, a ne podrazumijeva više skraćenicu za *Savez mladih demokrata*.

neki bivši zastupnici KDNP-a bili izabrani na stranačkoj listi FMPP-a, dok je, zahvaljujući čvrstoj predizbornoj koaliciji s FMPP-om, dovoljno kandidata MDF-a bilo izabrano u jednomandatnim izbornim jedinicama radi oformljenja vlastitog kluba zastupnika.

Nasuprot tome, dvije liberalne (tržišno orijentirane, sekularne, kozmopolitske i socijalno-liberalne) stranke izgledale su iznimno stabilne, unatoč spektakularnoj promjeni ideološke orijentacije FIDESZ-a (od 1995. godine FMPP) i koalicijskim preferencijama *Saveza slobodnih demokrata* (SZDSZ). Do 1992. godine SZDSZ je očito zaključio da je MSZP puno manje zlo od kršćansko-nacionalističkih stranaka, te su 1994. godine ušli u koalicijsku vladu sa socijalistima. To je dovelo do raspada ionako već klimave koalicije s FIDESZ-om, koji je nakon 1992. polako mijenjao i prilagođivao svoju dotadašnju politiku i retoriku kršćansko-nacionalističkim stranakama.

Za FIDESZ, posljedica potpore omražene MDF-ove vlade bio je gubitak njihove ogromne popularnosti iz 1992. godine i fijasko na izborima 1994. godine (Tamas, 1999.) Ipak, stranka se držala prilično dobro uzmemo li u obzir sve jači bipolarni stranački sustav u razdoblju od 1995. do 1999. godine, u kojem je socijalistički MSZP bio glavni izbor birača ljevice, dok su kršćansko-nacionalističke stranke bile jezgra desne alternative. Pod novim imenom mladi demokrati mogli su tako postati vodeća politička opcija desnog centra, dok je SZDSZ postala razmjerno mala i marginalizirana stranka, odbačena kao mogući koalicijski partner od strane FMPP-a kao i kršćansko-nacionalističke desnice.

Nisu samo pojedinačne stranke prošle velike i neočekivane promjene, nego i sam okvir stranačkog natjecanja i stranačkog sustava (Tóka, 1998.b). U proljeće 1991. godine izborna koalicija MSZP-a i SZDSZ-a na izborima 1994. godine činila se nemogućom, kao i koalicija FMPP-a, FKGP-a i MDF-a na izborima 1998. godine. Svaka računica koja je uključivala zadržavanje mješovitoga izbornog sustava nakon prvih izbora i dizanja izbornog praga na 5 posto početkom 1994. godine bila je jalova do 1998./99. godine. Do tada, dva glavna protagonista na izborima 1990. godine jedva su mogla osigurati mjesto u parlamentu, dok su FIDESZ/FMPP i Socijalistička stranka, ako zbrojimo njihove glasove, povećale svoj rezultat s manje od 21 posto 1990. godine na 62 posto dobivenih glasova 1998. godine.

Tvrđnja o stabilnosti stranačke scene ipak je donekle bitna gledamo li ju u svjetlu značajnih društvenih i političkih promjena. Na prvim i drugim izborima istih je šest stranaka ušlo u parlament, dok je na trećim samo jedna manja desničarska stranka (KDNP) zamijenila drugu (MIÉP). Ova je promjena relevantna zato što se MIÉP uvijek doživljavao ekstremističkom strankom za koju nema mjesta u vladajućoj koaliciji.

Fragmentacija glasova umnogome se smanjila u razdoblju između 1990. i 1998. godine (*tablica 1*). Dok su 1990. godine dvije najveće stranke zbrojeno dobivale tek oko 46 posto ukupnih glasova, sva istraživanja javnog mnijenja pokazala su da bi ta brojka iznosila oko 80 posto ukupnih glasova da su se izbori kojim slučajem održavali 1999. godine. Promjene u efektivnom broju parlamentarnih stranaka znatno su manje – od već

umjerenih 3,7 u svibnju 1990. godine, na 2,9 1994. godine, te 3,4 nakon izbora 1998. godine⁴ (za detaljnije rezultate izbora vidi *tablice 2 i 3*).

Odnosi među strankama također se nisu značajno mijenjali. Nekomunističke stranke pojavile su se na političkoj sceni kad se glavna (i jedina) politička rasprava odnosila na brzinu i ciljeve tranzicije. MSZMP je (od listopada 1989. MSZP) bio na jednoj strani, dok je tadašnja radikalna opozicija (SZDSZ, FIDESZ, FKGP) bila na drugoj. Za promjenu političkih platformi i prijašnjeg sustava suradnje među strankama nije zaslužan nestabilni stranački sustav, nego kraj same tranzicije. Prvi izbori 1990. godine nagovijestili su početak onoga što će se kasnije nazivati tripolarnim stranačkim sustavom. U tom razdoblju, kršćansko-nacionalističke stranke – kršćansko-socijalna KDNP, seljačko-populistička FKGP i konzervativno nacionalistička MDF – stajale su nasuprot dviju liberalnih stranaka s jedne strane i socijalistima s druge.

Povratak bipolarnome stranačkom sustavu može se najbolje objasniti kao prirodna prilagodba institucionalnim okvirima koji su velikim dijelom zacementirani ustavnim odredbom o dvotrećinskoj većini potrebnoj za njihovu promjenu. Da ne bi bile gurnute u stranu, manje stranke se moraju, barem u drugom krugu izbora, priključiti izbornom bloku koji ima izgled osvojiti najviše mandata u većinskom dijelu izbora. Iako dominira proporcionalni izborni sustav sa stranačkim listama i izbornim pragom od pet posto, zbog veličine izbornih okruga i metode preračunavanja glasova u mandate, strankama je potrebno gotovo deset posto ukupnih glasova da bi sudjelovale u raspodjeli mandata (Tóka, 1995.). Usto se 45 posto mandata raspodjeljuje u jednomandatnim okruzima. Dobitnik u većinskom dijelu izbora može očekivati pozamašni broj mandata i teško može biti izostavljen pri sastavljanju vlade (*tablica 3*). Vođa stranke s najvećim brojem mandata, po nepisanu pravilu, ima pravo prvi predložiti vladu, a dosad je uvijek bio i premijer. Posljednje, ali ne manje značajno, premijer može izgubiti svoju poziciju samo u slučaju konstruktivno izglasanog nepovjerenja, a ne postoje niti drugi dom, niti federalni sustav, niti predsjednik s jakim ovlastima koji bi ugrozili njegov autoritet⁵. Stoga je razvoj bipolarnog natjecanja bio više odraz i promotor stabilizacije negoli nestabilnosti stranačkog sustava.

Bipolarni karakter sadašnjega stranačkog sustava očituje se u nepostojanju centralnog bloka koji bi imao zajamčena mjesta u vladi, kao i u činjenici da ne postoji nijedna relevantna stranka – osim možda MIÉP-a – koja bi bila isključena iz mogućnosti sudjelovanja u vladi. Odnos među strankama je prilično napet s obzirom na to da se konsenzus između vlade i opozicije vrlo rijetko događa, a ako se i dogodi, radi se o pitanjima od manjeg značenja ili pri zakonodavnom postupku koji zahtijeva dvotrećinsku većinu. Svi izbori dosad su doveli do jasne izmjene vladajuće koalicije i opozicije. Premda se stranačke alternative konzistentno, naglašeno i predvidivo oblikuju prema nekoliko tipova programskih usmjerenja, nijedna koalicija do sad nije uspjela premostiti socio-kulturnu podjelu na lijevo i desno.

⁴ Efektivni broj parlamentarnih stranaka računa se na jednak način kao i efektivni broj stranaka u izborima (vidi opasku uz *tablicu 1*), osim što se kao podatak uzima postotak osvojenih mandata, a ne glasova.

⁵ Ne koristimo se rodno neutralnim jezikom s obzirom da su svi premijeri do sada bili muškarci.

Stranke i sljedbenici

Većina simptoma opadanja značenja stranaka puno su vidljiviji u Mađarskoj nego u Zapadnoj Europi. Promjenjivo izborna ponašanje birača (*volatility*) je visoko, emocionalna je veza birača prema strankama slaba, građani ne sudjeluju u izborima i ne bave se stranačkim politikama, dok je uloga stranaka u kreiranju novih politika, u najboljem slučaju, skromna. Za vrijeme komunizma stvaranje sveobuhvatne države blagostanja, sekularizacija i atomizacija društva dogurali su dalje u Mađarskoj nego što je to bilo moguće na Zapadu. Zbog tih prepreka ili nedostatka volje, mađarske su stranke dosad uspostavile vrlo slabe veze sa svojim biračima.

Zbroj članova svih parlamentarnih stranaka iznosi oko dva do tri posto ukupnoga biračkog tijela⁶. Kad bismo tome dodali članove preostalih manjih stranaka, broj bi iznosio možda jedan postotak više. Mnoge su građanske udruge, barem neformalno, povezane sa strankama (Enyedi, 1996.), no njihovo članstvo nije brojno, ostavljajući tako veći broj građana izvan izravnoga stranačkog utjecaja.

Iako podjednake u usporedbi s brojkama u Engleskoj, Nizozemskoj, Francuskoj, Njemačkoj, pa čak i u Vijetnamu (Derbyshire/Derbyshire 1996.: 99), brojke članstva u političkim strankama u Mađarskoj se, na mađarskoj političkoj sceni, opisuju kao “niske” ili “vrlo niske”. Nerazvijena stranačka baza u pojedinim regijama gotovo sigurno je bila razlogom što stranke poput FKGP-a, KDNP-a i MIÉP-a nisu uspjele imenovati kandidate u svim jednomandatnim izbornim okruzima, kao i glavna prepreka većem prodiru lokalne stranačke politike na selo. No, cijena koju stranke uistinu plaćaju zbog svojeg relativno maloga broja članova mora se pažljivo procijeniti. Velika većina Mađara živi u zajednicama gdje je na vlasti jedna ili druga višestranačka koalicija, a, kako je to pokazala Ilonszki (1999.), više se kandidata natječe za mjesto u parlamentu u Mađarskoj nego što je to slučaj u većini zapadnih država.

Subkulturne institucije – zaklade, otvorena sveučilišta, klubovi farmera itd. – imaju značajne uloge za političke stranke. Mreže poduzetnika, rukovodilaca i stručnjaka često besplatno nude usluge kao *think tankovi*, dok politički komentatori i javne osobe predstavljaju stranačke politike i pronalaze kreativna rješenja izvan strogih stranačkih okvira. Udruge simpatizera ili vjerske zajednice služe kao vrijedan izvor neplaćene radne snage u izbornim kampanjama. Snažna prisutnost stranačkih ljudi u vodstvima građanskih udruga može poslužiti kao način dobivanja potpore – za vrijeme izbora ili u dnevnim političkim sukobima – od strane nestranačkih izvora kao i osigurati prisutnost u nadzornim odborima javnih medija. Prema istraživanju provedenom 1993. među 124 zastupnika, pet od šest zastupnika bili su aktivni u nekoj od nestranačkih organizacija: 15 posto plaćalo je članarinu sindikatima, 47 posto sudjelovalo je u radu vjerskih, 63 posto strukovnih, 24 posto etničkih, 16 posto ekoloških, a 26 posto u radu “ostalih” udruga. Istovremeno, 29 posto njih tvrdi da ih je u njihovim izbornim kampanjama podržala vjerska organizacija, 12 posto tvrdi isto za sindikate, 30 posto za strukovne, 7 posto za etničke, a 10 posto za ekološke udruge (Montgomery, 1996.).

⁶ Kurtan i dr. objavili su komparativne podatke o ukupnom broju svih članova parlamentarnih stranaka u tri godine – 198.400, 230.760 i 236.760 za 1995., 1996., i 1997.

Postalo je opće prihvaćenim mjestom da postkomunističku Istočnu Europu karakterizira negativni odnos prema strankama i nedostatak jasne stranačke identifikacije njezinih građana (Rose/Mishler, 1997.; *tablica 4*). Ispitivanja javnog mnijenja provedena među dvama parlamentarnim izborima otkriva da oko 40 posto ispitanika nije stranački opredijeljeno. Birači često mijenjaju stranku za koju glasuju, tako da izborna fluktuacija birača ostaje visoka: 28,3 posto glasova nije otišlo istim strankama u razdoblju od 1990. do 1994. godine, a 33,6 posto u razdoblju od 1994. do 1998. godine⁷.

Pomanjknje simpatija prema političkim strankama djelomično može objasniti slab odaziv birača na izborima i referendumima. Na prvim parlamentarnim izborima 90-ih odaziv je bio 65 posto, na drugim 69 posto, a na trećim 56 posto birača u prvom krugu izbora. Unatoč tome, odaziv u drugome krugu rastao je od 45 posto 1990. godine, preko 55 posto 1994. godine do 57 posto 1998. godine. Prosjek izlaska na lokalne izbore bio je oko 40 posto, pa čak i niže u urbanim dijelovima, za koje je karakteristično da birači češće glasuju za stranke, nego za određene osobe.

Iako je vezanost birača za stranke vrlo slaba, njihovi politički stavovi najčešće su pod utjecajem stranaka. Zadovoljstvo političkim sustavom, ali i ekonomskom situacijom i budućnošću zemlje izgleda da su izravno, makar umjereno, povezani sa stranačkom preferencijom. Usporedba podataka iz 1994. i 1998. godine pokazuje da birači jače podržavaju tržišnu orijentaciju, ulazak u NATO i EU kad je stranka koju simpatiziraju u vladi s obzirom na to da stranka koja je trenutačno na vlasti izgleda javnosti kao glavni zagovornik ovih općeprihvaćenih ciljeva (Hann, 1998.). Pače, ukoliko se mogućnost utjecanja na nečije mišljenje ne zasniva na intimnosti i ostalim afektivnim aspektima odnosa među pojedincima (Huckfeldt/Sprague, 1991.), tada i stranke, iako nisu vrlo popularne, mogu biti značajan čimbenik u kreiranju političkih stavova.

Da bismo procijenili ulogu koju imaju stranke u političkom procesu, čini se značajnijim usporediti kako se stranke i drugi akteri odnose jedni prema drugima, nego pokušati naći apsolutnu mjeru koliko su pojedine stranke bitne biračima. Primjerice, povjerenje u političke stranke manje je od povjerenja u medije, vjerske zajednice, parlament, vladu, predsjednika, ustavni sud ili lokalnu samoupravu, iako se povjerenje u ove institucije smanjilo u zadnjih deset godina (Zavec, 1998.). Ipak, treba upozoriti da prosječni građanin ima više povjerenja u “svoju” stranku nego i u jednu od gore navedenih institucija (Husz, 1998.). Slični su rezultati dobiveni kad se birače pitalo koliko različite stranke i organizacije “predstavljaju njihove stavove i interese” (Tóka, 1996.).

Očito je da se slučaj Mađarske umnogome razlikuje od situacije pretpostavljene tezom o opadanju uloge stranaka. Čini se da u Mađarskoj ne postoji alternativa političkim strankama: antistranački pokreti, institucije korporativizma, nezavisni mediji i nevladine udruge praktički ne ugrožavaju stranački monopol u političkom predstavništvu.

⁷ Postotci koje navodimo u tekstu polovica su zbroja apsolutnih razlika postotaka koje su stranačke liste dobile na dvama uzastopnim izborima.

Stranke u političkom sustavu

Ocijena značenja mađarskih političkih stranaka u političkom procesu zavisi o tome kako postavimo pitanje. Uzmimo primjer političke participacije. Većina gradonačelnika i lokalnih vijećnika izabrani su kao nezavisni kandidati. Participacija na izborima i članstvo u strankama su osrednji. S iznimkom radikalne desnice, zabavnog predsjednika sitnoposjedničke stranke i sadašnjeg premijera, političari rijetko kad okupljaju veću publiku na političkim skupovima. Samo je socijalistička partija u svom statutu navela mogućnost izravne demokracije. Članovi se stranaka rijetko okupljaju, čak ni obvezatno plaćanje članarine nije uzeto toliko ozbiljno.

Ipak, dobivamo drukčiju sliku ako promatramo događaje od nacionalne važnosti. Najvažnije peticije za provedbu referenduma kao i provedbu samih referenduma potaknule su naznačajnije stranke. Zapravo, sva politička okupljanja u zadnjih sedam godina – osim javnih priredbi – koja su okupila više od deset tisuća ljudi, bila su, ovako ili onako, sponzorirana od političkih stranaka ili sindikata. Ekiert i Kubik (1998.: 5759) nalaze da je “kontrast iskustvu Zapadne Europe” u “puno manjoj ulozi društvenih pokreta u poticanju prosvjednih aktivnosti, te puno većoj ulozi tradicionalnih organizacija poput političkih stranaka, sindikata i strukovnih udruga” u Istočnoj Europi. Stranke su ponekad i podržale građanske udruge kao glavne organizatore skupova, a sindikati i udruge poljoprivrednika osigurale prijevoz za veliki broj sudionika. No, bez istinske potpore političkih stranaka teško da bi se koji od ovih skupova održao ili privukao tako veliki broj ljudi. Iznimka su gotovo sve demonstracije organizirane od strane sindikata sa zahtjevima za konkretnim ekonomskim mjerama. Ipak, sindikati su zanemarivi kad se govori o širim političkim pitanjima. Ovo je vidljivo iz činjenice da su zakon o sindikatima iz 1991. godine (podržan od nekolicine, ali osporavan od većine sindikata), nova ekonomska politika 1995. godine ili raspuštanje Vijeća za usklađivanje interesa 1999. godine nametnuti bez ozbiljnijeg protivljenja bilo kojeg od sindikata.

Pojedinci, društveni pokreti, interesne grupe, lokalne zajednice i mediji jamačno pokrivaju neusporedivo veću paletu interesa od političkih stranaka. Ipak, politička pitanja na nacionalnoj razini – ako gledamo naslove u novinama – određuju uglavnom političke stranke i vlada. Interesne grupe – od malog, ali utjecajnog Dunavskog kruga (grupa za zaštitu okoliša) do stotina tisuća proizvođača jednog nesretnog prehrambenog proizvoda koji su propali na tržištu – pokušavaju dobiti podršku što većeg broja političkih stranaka, i umjesto da razvijaju antistranački diskurs, radije im nude potporu u izborima. Ne postoje inicijative za smanjivanje uloge stranaka, a mali su i izgledi da bi neka antistranačka inicijativa bila uspješna u izbornoj areni. Među ostalim, snage radikalne ljevice i radikalne desnice koje se protive sadašnjem poretku posve su zadovoljne djelovanjem kroz organizacije stranačkog tipa.

Stranačka kontrola političke komunikacije ima lice Janusa. Elektronički mediji, po zakonu o medijima iz 1996. godine, dužni su podjednako predstavljati sve političke opcije i suzdržati se od bilo kakvih političkih komentara. U vrijeme izborne kampanje, javna televizija i radio rade emisije stranačkih sučeljavanja koje se drže tog zakona i propisa o jednakoj zastupljenosti stranaka s takvim samodopadnim entuzijazmom da, po mišljenju gledatelja i sudionika, samo ubijaju interes za izbore. Niti jedne dnevne novine nisu izravno povezane sa strankama, te s obzirom na to da su uglavnom u vlasništvu

stranih medija okrenutih ponajviše zaradi, rijetko kad služe stranačkim razračunavanjima. Ako govorimo o potpunoj stranačkoj kontroli medija, nalazimo samo dvije uspješne stranačke publikacije, obje prilično niske naklade: tjedni list marginalnog MIÉP-a i periodični časopis još manje važne Radničke partije.

Većina dnevnih novina i mnogi tiskovni i elektronički mediji ipak posjeduju jasno političko usmjerenje, što određuje njihove teme, ton i način izvještavanja do mjere koja je 90-ih postala nezamisliva za ozbiljne medije u zapadnim demokracijama. Čak i nezavisni listovi pasivno slijede teme koje nameću političke stranke, te skoro nikada – osim ako tajno ne dobiju informacije iz samih stranaka – ne dolaze do važnijih priča sami.

U uredništvima političkih emisija na javnoj televiziji dolazi do smjene dolaskom svake nove vlade i nove politike prema medijima, dok sadržaj tih emisija varira od sklonosti prema vladi do otvorenog propagiranja vlade. Iako je zakon o medijima iz 1996. godine osigurao podjednaku zastupljenost predstavnika vladajućih i opozicije u parlamentarnim tijelima koja nadziru rad javnih elektroničkih medija, zakonska su se rješenja pokazala nedostatnim da izmijene zatečenu situaciju.

Mediji općenito uglavnom funkcioniraju kao glasnogovornici stranaka. To osobito vrijedi za sve medije koji zagovaraju desnu opciju, s obzirom na to da očajnički ovise o prikrivenoj pomoći vlade ili drugim politički motiviranim donacijama. Ipak, možemo reći da su mediji i područje političke komunikacije jedini segment gdje je vidljiv postupni pad stranačkog utjecaja. Ovaj trend je uvjetovan pojavom privatnih televizijskih kuća 1997. godine. Ove komercijalne televizijske mreže u vlasništvu stranih kuća ne samo da detaljno i prilično neutralno izvještavaju o političkim zbivanjima, nego imaju sposobnosti i petlje nezavisno otkrivati i nametati političke teme.

Ocjene uloge stranaka u stvaranju javnih politika umnogome ovise o pristupu (Schonfeld, 1983.). Metode koje su upotrebljene za kvantitativne usporedbe različitih zapadnih demokracija (npr. Alesina/Roubini/Cohen 1997.; Klingemann/Hofferbert/Budge, 1994.) zahtijevaju dulje vremensko razdoblje proučavanja jednoga sustava. Stoga, umjesto procjenjivanja odnosa između rezultata konkretnih politika i stranačke ideologije ili izbornih obećanja, želimo ispitati koje su jasne prepreke stranačkom utjecaju na javne politike.

Vjerojatno su najsnažnije dvije kočnice *Ustavni sud* i *Mađarska nacionalna banka*. Obje institucije imaju jasno određene prioritete, procedure i strukovne norme koje slijede u donošenju odluka, te nisu odgovorne parlamentu. Mogući kandidati za najznačajnije položaje u ovim institucijama biraju se iz maloga kruga stručnjaka koji ne obiluje stranačkim ljudima. Kako bi se stranački utjecaj dodatno umanjio, mandat sudaca Ustavnog suda (koji traje devet godina) i guvernera Nacionalne banke (koji traje šest godina) traje dulje od mandata parlamenta koji ih je izabrao.

No, ustavne suce i guvernera središnje banke bira parlament. Proces izbora sudaca Ustavnog suda je takav da je na kraju svaki predloženi kandidat ipak stranački obojen. Središnja banka, također, ne može uspješno ostvariti svoje ciljeve ako se nalazi u otvorenom sukobu s vladom. Prije uvođenja restriktivne ekonomske politike 1995. godine Središnja je banka bila ovlaštena bez dogovora s vladom devalvirati vrijednost nacionalne valute između 1/3 i 1/5 tadašnje stope inflacije. Otad, njezin je prostor za manevar

nešto manji zbog deviznog tečaja. Iako vlada ne proklamira željene kamatne stope i stope deviznog tečaja, od Središnje banke očekuje sudjelovanje u vladinim odlukama o monetarnoj politici i ostvarenju željene stope inflacije. Središnja je banka na izgled autonomna institucija, no političke tenzije (nepovezane s monetarnom politikom) među tadašnjim guvernerima Središnje banke i tadašnjim vladama rezultirale su prijevremenim smjenjivanjem guvernera banke 1992. i 1994. godine.

Stoga se može slobodno zaključiti da je stranački utjecaj prisutan u Ustavnom sudu i centralnoj banci, iako se o tome rijetko govori. U praksi, Ustavni je sud predstavljao puno veću prepreku vladi. Poništio je stotine politički bitnih vladinih dekreta i zakona, uključujući i zakon o naknadi iz 1991. godine, koji je trebao poslužiti da se vladajuća koalicija održi, kao i skoro sve inicijative vezane za socijalnu politiku restriktivne ekonomske reforme iz 1995. godine. Ustavni je sud, također, spriječio održavanje nekoliko referenduma. Dok su neke odluke suda podijelile suce po stranačkim linijama, veliki je broj odluka bio dovoljno neočekivan i nestranački da se postavlja pitanje granice do koje vladavina stranaka preteže u Mađarskoj (Sajo, 1996.).

Ipak, neuobičajena samouvjerenost Ustavnoga suda ne umanjuje odgovornost vlade za predložene zakone ili za neuspjeh u pronalaženju načina da ispuni politička obećanja. U tom smislu, odluke Ustavnog suda koje sputavaju provedbu vladine politike ne razlikuju se previše od prostih ograničenja koje uvjetuje životna zbilja. Ta su ograničenja možda jasnije izražena u Mađarskoj nego drugdje: ne samo da je gospodarstvo države poprilično malo, nego je stopa uvoza velika, vanjski je dug po glavi stanovnika jedan od najvećih u svijetu, dok platna bilanca većim dijelom ovisi o očekivanjima zarade malog broja korporacija u stranom vlasništvu koje proizvode oko 4/5 ukupnog izvoza Mađarske. Mnogi su analitičari naveli da slična ograničenja prinuđuju vlade različitih stranačkih boja da provode relativno jednaku ekonomsku politiku (Greskovits, 1998.).

Međutim, opseg stranačke vladavine još uvelike nadmašuje uobičajene razmjere budući da je postkomunistička tranzicija stvorila očekivanja kako parlament može na brzinu promijeniti sve temeljne zakone, bez konzultiranja s ostalim zainteresiranim stranama. Istina, raspon mogućih gospodarsko-političkih opcija može biti ograničen ranjivošću zemlje uslijed gubitka stranog kapitala. No, zahvaljujući odlučnosti vodećih političkih stranaka Mađarska je u 90-ima provela brzu i opsežnu privatizaciju i ekonomsku liberalizaciju, te privukla zdravi kapital i direktne strane investicije. Slično tome, ovlasti Ustavnom sudu dane su zakonom i zakonom mogu biti i oduzete. Odnos između "objektivnih" ograničenja i stranačke vladavine je, stoga, manje očit nego što to izgleda na prvi pogled.

Paradoksalno, ali očito ograničenje stranačke vladavine je činjenica da same stranke ne moraju imati jasan stav o mnogim javnim politikama koje njihova vlada provodi i nadgleda. Za vrijeme 90-ih ideološka polarizacija među strankama bila je visoka u smislu da su sukobljene strane imale jasne stavove prema različitim shvaćanjima nacije ili uloge religije u društvenom životu (Kitschelt i dr., 1999.). Te su stavove branili snažnim ideološkim rječnikom, rutinski proglašavajući suprotnu stranu nedemokratima i/ili neprijateljima države. No politička (da i ne spominjemo predizborna) obećanja bila su ograničena na samo nekoliko tema, dok se većina ostalih odluka donosila tamo gdje se više ne može reći što je stranačka, a što vladina politika. Da navedemo samo najpoznat-

tiji primjer, detalji ekonomskog programa iz 1995. godine (uvjerljivo najznačajnije inicijative jedne vlade u 90-ima) nisu bili poznati većini stranačkih tijela do njihove objave.

Ta je tendencija vjerojatno pojačana postkomunističkim uvjetima koje karakteriziraju nejasni sustav artikulacije interesa i pretrpano zakonodavstvo. U svakom slučaju, određene su domene političkih problema obilježene bilo širokim konsenzusom oko načela, bilo suglasjem oko detalja, ili jednostavno nedostatkom alternativne vizije u redovima desnoga centra, liberala i socijalista. Iako strani analitičari često to nazivaju konsenzualnim elementom mađarske stranačke scene, tajna je možda u tehnokratskoj tradiciji kreiranja ekonomskih politika ili relativno fleksibilnom političkom profilu većine mađarskih stranaka, jednako kao i u njihovoj zajedničkoj predanosti tržišnom kapitalizmu i integracijama u EU i NATO.

U čestom nedostatku jasnih stranačkih inicijativa, birokrati ili male, nestranačke grupe stručnjaka mogu s vremena na vrijeme imati pozamašan utjecaj u kreiranju javnih politika, no samo toliko dugo koliko im to dopuste političari. Cijela državna birokracija, u svakom slučaju, nije politički ujednačen čimbenik koji bi sustavno slijedio određene prioritete (poput Ustavnog suda ili Središnje banke), dok joj njezina profesionalna etika nalaže da su političari oni koji trebaju odrediti javne politike. Uostalom, više je teorija nego praksa da zakon o državnim službenicima regulira zapošljavanje, imenovanja i karijere tako podrobno da ostaje vrlo malo mjesta za izravni politički utjecaj na državnu birokraciju.

U praksi, veliki broj vodećih javnih službenika uopće ne računa s tim da će nove vlade trebati njihove usluge. Nekolicina “nepolitički” imenovanih dužnosnika možda i zadrži svoje fotelje čak i kad to izgleda politički neodrživo, primjerice ako se procijeni da korist od njihova ostanka na poziciji kroz slanje određenih političkih poruka nadmašuje razinu političkog nepovjerenja u dotičnog dužnosnika⁸. Ipak, razlika među plaćama u javnom i privatnom sektoru dovoljno je velika da ubrza odlazak ambicioznog stručnjaka iz ministarstva jednom kad njegov ili njezin utjecaj izgubi težinu. Dolaskom nove vlade (ili čak pojedinih ministara) puno veći broj zaposlenika od formalno priznatog kruga politički imenovanih službenika biva otpušten iz ministarstava i državnih agencija. Ta je sudbina zatekla, primjerice, tzv. administrativne državne sekretare (najviša birokratska pozicija u državi) u polovici ministarstava ubrzo nakon svakih parlamentarnih izbora. Trend je da se politički “padobranci” u sve većoj mjeri, a posebice nakon izbora 1998. godine, pojavljuju na “administrativnim” pozicijama u ministarstvima i državnim agencijama, unatoč očekivanjima da bi kontinuitet u ministarstvima trebao jačati kako se tranzicijske promjene privode kraju.⁹

Ovo ne znači da državnu administraciju čekaju samo frustracije u ostvarivanju specifičnih politika suprotnih volji političara. Opće je prihvaćeno da je vojni vrh praktično monopolizirao donošenje odluka u velikom broju pitanja za koja su držali da su isključivo problem profesionalne prosudbe, iako je civilno (stranačko) vodstvo Ministarstva obrane mislilo drukčije. Izgleda da se ipak radilo o iznimci vezanoj za pitanja

⁸ Čini se da je upravo to spasilo guvernera Središnje banke nakon izbora 1998., na kojima je neizravno podržavao gubitničku vladu.

⁹ Vidi *HVG*, kolovoz 1999. str. 63.

tehničke prirode, kod kojih znanje daje bitnu prednost stručnjaku nad političarom, a jedinstvo, odlučnost i kohezija birokracije nije podrivana primamljivim ponudama privatnog sektora.

Također je važno spomenuti da su ograničenja stranačkoj vladavini nametnuta u slučajevima gdje su određeni politički ciljevi i interesi držani preznačajnima da bi se prepuštali isključivo parlamentu i vladi. U razdoblju nakon 1989. godine nezavisnost javnih medija, državnih službi i državnog odvjetnika od bilo kakvog političkog utjecaja postala je središnjom i općeprihvaćenom normom svakoga političkog diskursa. Uslijedio je trend disperzije političkog utjecaja koji je uključivao institucionalizaciju pregovora o plaćama i nekim aspektima proračuna između vlade, poslovnih krugova i sindikata. Prema zakonu donesenom 1991. godine, nezavisni odbori, u koje građani neposredno biraju predstavnike sindikata, trebali su upravljati zdravstvenim i mirovinskim fondom. Prvi (i jedini) izbori za ove odbore održani su 1993. godine i – posve neočekivano – privukli su gotovo jednak broj birača kao i parlamentarni izbori.

Kao dio istog trenda, 1990. godine ukinuti su okruzi kao jedinice središnje državne uprave, a lokalnim vijećima dodijeljena je ne samo široka autonomija nego i polovica poreza na dobit koju bi država skupila u tim lokalnim jedinicama. Iako su jedinice lokalne samouprave – barem u gradovima – u čvrstim rukama lokalnih stranačkih organizacija, nema uvjerljivog pokazatelja da to znači i prepoznatljive programske alternative, ili da lokalna stranačka politika odgovara ukupnom ideološkom profilu te stranke. Još jedan udar stranačkoj vladavini dogodio se 1994. godine proširivanjem neposrednog izbora gradonačelnika (a time i podjele vlasti) sa sela na gradove, čime se dala značajna prednost poglavarstvima i pojedincima u nekad isključivo stranačkim izbornim utrkama.

No, trend u 90-ima ipak je bila neprekidna centralizacija. Kulminacija se dogodila raspuštanjem tripartitnog Vijeća za usklađivanje interesa i ukidanjem autonomije zdravstvenog i mirovinskog fonda 1998./99. godine. Iako su lokalnoj samoupravi ostale velike ovlasti, njezina fiskalna moć i autonomija od središnje vlade smanjila se tijekom 90-ih. Nekolicina važnijih stranaka predložila je da se državno odvjetništvo stavi pod izravnu kontrolu vlade, dok se civilna kontrola nad vojskom značajno povećala.

Istovremeno, jednodomno zakonodavno tijelo pogoduje stranačkoj vladavini. Iako neke stranke traže konstituiranje korporativnog drugog doma, mali su izgledi da će tu inicijativu prihvatiti 2/3 zastupničkog doma. Mada je 1990. godine podržan prijedlog da osam zastupničkih mjesta bude rezervirano za predstavnike etničkih manjina, nedostatak formalne procedure dosad je sprječavao izbor tih (nestranačkih) zastupnika.

Pravila igre štite etabrirane stranke od njihovih mogućih konkurenata. Nakon 1990. godine, 75 posto sredstava namijenjenih financiranju stranaka iz državnog proračuna proporcionalno je raspodijeljeno među svim strankama koje su osvojile više od 1 posto na izborima, dok je preostalih 25 posto raspodijeljeno među parlamentarnim strankama (Juhász, 1996.). Od 1994. godine parlamentarne stranke koje nemaju svoj klub zastupnika ne sudjeluju više u raspodjeli tih 25 posto. Ove promjene, zajedno s podizanjem izbornog praga s 4 na 5 posto, smišljene su da bi spriječile stranačke podjele i da smanje mogućnost ucjene frakcija u strankama.

Značenje stranačke vladavine u parlamentu još više se povećalo 1997. godine amandmanom koji je podigao broj potpisa potrebnih za iniciranje referenduma na 200.000. Od 1994. godine samo stranke mogu imati klubove zastupnika (prije su i nezavisni kandidati imali tu mogućnost), minimalno 15 zastupnika je potrebno za registriranje novoga kluba, a zastupnici koji su napustili (ili su izbačeni) svoj klub zastupnika moraju čekati šest meseci prije nego što smiju pristupiti novome. Zastupnici koji nisu članovi klubova ne mogu sudjelovati u radu odbora, koji igraju značajniju ulogu u mađarskom nego u prosječnom zapadnoeuropskom parlamentu (Renwick, 1998.).

Paradoksalno, najveći izazov vladavini stranaka može nastati iz samih stranaka. Jednom kad stranački vođa postane predsjednik vlade, stranka ne može utjecati na njegove izvršne ovlasti sljedeće četiri godine. S obzirom na to da ministri mogu biti razriješeni dužnosti samo na prijedlog premijera, a da ih čak ni gubitak parlamentarnih glasova ne primora na ostavku, šef vlade u potpunosti snosi odgovornost za njihove postupke. Logična posljedica toga je da su uredu premijera povećane ovlasti (vidi dalje). S obzirom na složenu proceduru konstruktivnog izglasavanja nepovjerenja šefu vlade, on može izgubiti svoj položaj samo u slučaju da zastupnici koji su ga prije podupirali postignu sveobuhvatan dogovor s opozicijom o njegovoj smjeni, novoj raspodjeli mjesta u vladi i novoj politici. Stoga ne čudi da se dosad u mađarskom parlamentu niti jednom nije glasovalo o povjerenju predsjedniku vlade, i da političari tu mogućnost uglavnom ne uzimaju ozbiljno.

Gotovo nesmjerniv za vrijeme trajanja jednog mandata parlamenta i neobičajeno moćan, premijer slobodno može razviti prioritete različite od svoje stranke. Neovisno o tome nastaje li u vladinoj administraciji ili nastaje kao rezultat pregovora interesnih grupa i vlade, politička inicijativa koja ima podršku premijera teško će biti osporavana od članova njegove stranke kao suprotna stranačkim interesima. Ovo je posebno vidljivo u FMPP-u i FKGP-u, koji gledaju na svoje stranačke ljude na čelu vlade kao na najznačajniji politički uspjeh.

Ostaje otvorenim pitanje mogu li buduće reforme ili spontana promjena stranačkog sustava pretvoriti moć premijera više u instrument stranačke politike. No, dokle premijeri ne ustrajavaju na potpunoj nezavisnosti od svoje stranke i dok se brinu za njezinu budućnost, njihov povlašteni status jednostavno tek mijenja odnose moći u stranci, bez bitnih promjena za stranačku vladavinu.

Veliko je pitanje zastupaju li mađarske političke stranke preferencije svojih građana u provedbi politika, premda je sasvim sigurno da osiguravaju prepoznatljive političke alternative i jasnu vladinu odgovornost. Tijekom prvog desetljeća demokratskog razvoja to se pokazalo dostatnim za usmjeravanje političkih inicijativa i nezadovoljstva s gotovo svih aspekata *statusa quo* prema održavanju – bar za neko vrijeme – jednog ili drugog “etabliranog” elementa stranačkog sustava, ne dopuštajući tako da se postojeći stranački poredak naruši izvana.

Uspostavom jasne naknadne odgovornosti stranke su izbjegle postojanje ozbiljnog takmaca u pitanju izbora profesionalnih političara. Iako su neki političari u politiku ušli pomoću imidža koji su stvorili prethodno radeći kao novinari, ekolozi, sindikalisti ili poslovni ljudi, uključivanje u rad vlade ili parlamenta duguju isključivo stranačkoj povezanosti. Nekoliko ministara (uključujući pet od sedam ministara financija od 1990.

godine) došli su iz šireg kruga stručnjaka povezanih sa strankama, a ne iz samih strana-ka. No, ministri moraju opravdati očekivanja stranaka koje ih podržavaju. U slučaju ne-suglasica, klub zastupnika stranke poziva ministra na neformalni razgovor, na kojem se ministri redovito nastoje predstaviti kao oni koji uvažavaju politiku stranke.

Nezavisni kandidati uglavnom nemaju izgleda na parlamentarnim izborima: 1990. godine šest njih je ušlo u parlament, 1994. godine niti jedan, a 1998. godine samo jedan. Između 1990. i 1994. godine broj nezavisnih kandidata se prepolovio (Dezsô, 1995.: 90). Dok su na izborima 1990. godine stranke nominirale brojne lokalne uglednike sa slabom ili nikakvom vezom sa strankom, na izborima 1994. godine većina su kandidata bili profesionalni stranački političari (Ilonszki, 1999.). Nisu svi kandidati stranački ljudi – primjerice 1/4 kandidata sitnoposjedničke stranke na izborima 1998. godine nisu to bili – no broj nečlanova ili predstavnika interesnih grupa u ukupnom broju izabranih za-stupnika je mali, a i od njih se očekuje da u bitnijim pitanjima slijede stranačku politiku.

Najpoznatiji primjer lojalnosti stranci slučaj je sindikalnih vođa izabranih na stranačkoj listi Socijalističke partije koji su 1995. godine, kao zastupnici, podržali res-triktivni ekonomski vladin program, unatoč protivljenju samih sindikata. Druge su stranke bile manje uspješne u discipliniranju svojih nestranačkih zastupnika. Predstav-nici Roma izabrani u parlament na listi SZDSZ-a 1990. godine na kraju su ušli u sukob sa strankom oko pitanja Roma, dok je bivši predsjednik Liječničke komore, kao zastup-nik FMPP-a i ministar zdravstva, pokazivao više lojalnosti svojoj struci nego stranci u pitanjima zdravstvene reforme.

Premda općenito disciplinirani u glasovanju, zastupnici su, sve do trećih demokrat-skih izbora, ne tako rijetko mijenjali stranačku pripadnost. Tijekom saziva parlamenta od 1990. do 1994. godine 13 posto, a u sljedećem sazivu 14 posto, zastupnika je promi-jenilo stranku. Međutim, u ovome drugomu slučaju skoro su svi prelasci bili posljedica podjela u MDF-u i KDNP-u, dok pojedinačnih prelazaka, tipičnih za razdoblje od 1990. do 1994. godine, nakon 1998. godine nije više bilo.

Zastupnici imaju male izgleda izgraditi vlastite baze podrške u svojim izbornim okruzima. U uvjetima velike izborne fluktuacije glasova, stranački nadzor kandidiranja i regrutiranja olakšava između izbora velike personalne izmjene u zastupničkim i vladin-im redovima, pa čak i u politikama. Nakon prvih demokratskih izbora, 95 posto zas-tupnika bili su novi ljudi (ostalo je samo 20 zastupnika starog sastava parlamenta), no čak i nakon izbora 1994. godine i 1998. godine, samo je 36 posto odnosno 47 posto zastupnika zadržalo svoja mjesta. Brojčana podudarnost glasova danih za stranačku listu i glasova danih za kandidata te stranke u jednomandatnom okrugu jasno pokazuje da se birači, neovisno o tome glasuju li za stranku ili za osobu, u najvećoj mjeri vode stranač-kom opredijeljenošću.

Lokalna je politika u manjim mjestima izrazito nestranačka. Službeni rezultati lokal-nih izbora – na kojima su, primjerice, preko 80 posto izabranih gradonačelnika nezavis-ni kandidati – uvijek potiču spekulacije u medijima o nepopularnosti stranačke politike i masovnom okretanju birača nestranačkim kandidatima. No, taj se fenomen lako može objasniti nedostatkom stranačkih ogranaka u najmanjim od otprilike 3200 općina. U mjestima s više od 10000 stanovnika “nezavisni” gradonačelnici su rijetkost, a i tada su

izabrani samo kao kandidati koalicija. U tim su općinama više od 90 posto vijećnika stranački ljudi.

Na mjesta u odborima ogromnih državnih tvrtki poput nacionalne avio-kompanije, lutrije ili naftnih kompanija gleda se kao na pripadajući plijen vodećih stranaka. Tu je trend ponešto nejasan. Drastično smanjenje broja državnih tvrtki koje je uslijedilo nakon iznimno brzog procesa privatizacije u 90-ima možda je umanjilo količinu lakoga plijena, no vjerojatno ne i ukupan plijen koji je uzet. Dok novoosnovane stranke 1990. jednostavno nisu imale dovoljno kadrova koji bi preuzeli mjesta u odborima državnih tvrtki, nakon zadnjih izbora sve samouvjerenije korištenje vladinih prerogativa ogleda se u činjenici da su stranački ljudi smješteni na zapravo nestranačkim položajima u državnim agencijama, pa čak i u nekim nogometnim klubovima.

Nakon izbora 1998. godine vladajući FMPP postavio je puno više nestranačkih ljudi na visoke političke položaje od svojih socijalističkih i liberalnih prethodnika. No, još uvijek nije jasno do koje mjere dodjela više od polovice mjesta u ministarstvima stručnjacima predstavlja udaljavanje od stranačke vladavine. Prvo, većina tih stručnjaka su predstavnici političkih i profesionalnih grupacija koje su surađivale sa FMPP-om na izborima 1998. godine, ili, pak, dugogodišnji savjetnici stranačkog vodstva. Iskustvo prethodnih vlada desnog centra govori da je imenovanje u vladu zapravo najbolji način dovođenja u stranku cijenjenih nestranačkih kadrova, prije nego prepuštanje vlade nezavisnim stručnjacima. Drugo, naklonost tih stručnjaka vladi, a posebice premijeru, jača je upravo zato što nemaju niti jednu stranku iza sebe. Treće, pod krinkom nestranačkih stručnjaka u ministarstvima, FMPP-ovi stranački ljudi smjestili su se na niže funkcije s kojih ustvari, po tvrdnjama nekih analitičara, upravljaju određenim ministarstvima. Četvrto, Orbanova vlada uvela je administrativnu reformu kojom je znatno, na račun ministarstava, proširena uloga kancelarije, tj. premijerova ureda koji vodi poseban ministar, čiji je položaj viši od položaja svih ostalih članova kabineta. Ta je reforma u bitnom preslikala vladinu strukturu na premijerov ured u kojem je svaki ministar dobio svoju "referadu".

Zaključak

Međunarodni, unutarnjopolitički i ekonomski kontekst istočnoeuropskih društava 90-ih se godina više mijenjao nego što su se mijenjali stabilniji dijelovi svijeta u nekoliko zadnjih desetljeća. Različite faze postkomunističke transformacije iznjedrile su posve različita politička i ekonomska pitanja i sukobe. Sukladno tome, političke su stranke morale proći kroz brojne ispite fleksibilnosti i adaptibilnosti. Prvo, one su bile glavni akteri političke tranzicije, definirajući se u terminima kontinuiteta ili prekida s komunističkim režimom. U sljedećih nekoliko mjeseci uspjele su izgraditi organizacije na nacionalnoj razini, dovoljno se ideološki profilirati da budu prepoznatljive u kontekstu stranačke scene zapadnih demokracija, te upravljati državnom administracijom na lokalnoj i nacionalnoj razini. Također, kako su pitanja izgradnje vlastitog identiteta, povećanja izbornih šansi i uspostavljanja koalicijskog kredibiliteta postajala najvažnija stranačka pitanja, stranke su mijenjale organizacijsku strukturu i stil vodstva (Harmel/Svasand, 1993.). Glavni protagonisti tranzicije od 1989. do 1990. godine doživjeli su potpuno različita iskustva antisistemske opozicije, stranke u vladi ili unutarsistemske opo-

zicije kad su izgubili demokratske izbore. Svaka je politička stranka preživjela barem jedan izborni neuspjeh i značajne krize u samom vodstvu stranke. Od 1992. do danas FIDESZ/FMPP i MIÉP jedine su relevantne stranke koje još nisu promijenile svojeg predsjednika.

Izuzev impresivne otpornosti, nedostatak dubokih korijena u društvu najizraženije je obilježje političkih stranaka u Mađarskoj, što na neki način predstavlja istovremeno i prednost i nedostatak. Jaka prisutnost stranaka u društvu (veliko članstvo, snažna veza-nost za stranke, itd.) mogla bi predstavljati i blagoslov i prokletstvo s obzirom na konsolidaciju režima (Pride, 1970.), dok bi manja fleksibilnost stranaka u socijalno-ekonomskim pitanjima mogla značiti sporiju prilagodbu stranaka društvu, koje se mijenja nevjerovatnom brzinom. Istina je da bi relativno neznatne razlike među strankama oko najbitnijih socijalno-ekonomskih problema mogle ugroziti stranačku djelotvornost u provođenju javnih politika, ali ovo je značajno samo ako gledamo na ukupni demokratski sustav, a ne samo na ulogu stranaka.

Stoga smo skloni ocjenjivati snagu stranaka promatrajući u prvom redu u kojoj mjeri dominiraju u svom institucionalnom okruženju. Gledano tako, stranke u Mađarskoj prolaze prilično dobro, neovisno o njihovoj materijalnoj oskudici i nedostatku ljudstva, kao i upitnoj popularnosti među biračima. Također, iznimno značenje izbora pridonijelo je jačanju vladavine stranaka. Ne samo da stranački i izborni sustav sustavno proizvode izrazito kompetitivne izbore, s jasno izraženim vladinim alternativama, te snažnom vezom između rezultata izbora i sastava vlade. Značenje izbora je očito i ako uzmemo u obzir stabilnost dosadašnjih vlada, postojanje snažne stranačke discipline u parlamentu, nedostatak formalnih ograničenja moći parlamenta, razinu političkog intervencionizma i nezavisnost stranaka. Do sada niti jedan izabrani dužnosnik na nacionalnoj razini – osim možda nekih sudaca Ustavnog suda i guvernera Središnje banke – nije dvojio da njihov dolazak, ostanak i odlazak s položaja ovisi o trenutačnoj snazi stranke koja ih podržava.

Najslabija točka stranačke scene u Mađarskoj su stranačke financije. Zbog ograničenih stranačkih proračuna, među ostalim, stranke se možda teže natječu s državnim agencijama i službama u pokretanju političkih inicijativa. Stranke mogu biti zadovoljne nadgledanjem ministarstava koja vode njihovi ljudi, no ukoliko to rade dulje vrijeme – što je do sada i bio slučaj – njihov na izgled potpuni nadzor nad državnom administracijom i javnim politikama ostaje u praksi znatno ograničen.

Stranačka vladavina vjerojatno nema jaku podršku građana, no zbog nedostatka primamljive i pouzdane alternative to ne proizvodi niti reformske inicijative niti snažni antistranački sentiment. Stabilne, snažne veze s postojećim strankama definitivno su rijetke, premda stranke imaju skoro monopolni položaj na političko zastupanje.

Koncepcija stranačke vladavine ugroženija je iz vlastitih redova nego od interesnih grupa, društvenih pokreta ili građanskih inicijativa. Ministri, zastupnički redovi, stranački predstavnici u javnim tijelima, čak i šefovi stranaka – kasniji premijeri mogu pokazivati više sklonosti prema širim političkim opcijama ili određenim ciljevima i normama nego prema svojim stranakama. Do određene je mjere to neizbježno i vjerojatno pogoduje legitimnosti stranačke vladavine, no istovremeno ugrožava moć stranaka i odgovornost ljudi na pozicijama za vrijeme izbora.

Gledajući iz šire perspektive, političke stranke u postkomunističkim zemljama suočene su s istim izazovima kao i stranke na Zapadu – od snažnih interesnih grupa, preko sve jače tržišne borbe i nadnacionalnih medija, do državne administracije. No, njihovi se problemi također i razlikuju: ne moraju se suočavati s djelotvornim civilnim društvom, kao što se ne mogu pouzdati niti u institucije, inerciju i stranačku lojalnost koja proizlazi iz etabliranog stranačkog sustava. Svaki nedostatak istovremeno otvara i mogućnosti: dok stranke u Istočnoj Europi mogu imati veće teškoće u oblikovanju i usmjeravanju stavova i ponašanja svojih građana nego one u starijim demokracijama, ipak mogu bolje kontrolirati centre moći koji ih okružuju¹⁰. U položaju da oblikuju trenutni politički i društveni preobražaj svojih zemalja, političke stranke imaju izvanrednu mogućnost da uspostavljaју *sui generis* stranački poredak u društvu.

Tablica 1: Efektivni broj stranaka na izborima u Istočnoj i Srednjoj Europi u 90-ima

	slobodni demokratski izbori			
	prvi	drugi	treći	četvrti
Bugarska	2,8	4,2	3,8	2,9
Češka	3,1	6,3	5,3	4,8
Estonija	9,1	5,9	6,7	
Mađarska	6,7	5,6	4,6	
Latvija	6,2	10,0	7,1	
Litva	3,8	7,1		
Poljska	12,5	10,0	4,6	
Rumunjska	2,2	7,1	6,2	
Slovačka	5,6	5,3	5,9	5,3
Slovenija	9,1	8,3	6,3	

Opaska: Vrijednosti u tablici pokazuju Laakso-Taagepera indeks frakcionalizacije, temeljen na raspodjeli glasova među stranačkim listama u izborima za parlament ili njegov donji dom. Indeks je izračunan prema formuli $1/(1 - p_1^2 - p_2^2 - p_3^2 \dots - p_n^2)$, gdje je p_i^2 kvadrirani udjel u glasovima koji je stranka i osvojila na izborima.

Izvor: Autori su kompilirali iz izbornih rezultata predstavljenih u Rose, Mackie i Munro (1998.) i privatne korespondencije sa Neilom Munroom, te – za izbore 1990. godine i 1992. godine u Čehoslovačkoj i izbore 1991. godine i 1993. u Poljskoj – Tóka (1997.)

¹⁰ Riječima Ágha (1995.) “politička egzistencija” nesocijalističkih stranaka jača je od njihove “društvene egzistencije”.

Tablica 2: Raspodjela glasova među stranačkim listama na mađarskim parlamentarnim izborima u postotcima, 1990. – 1998.

	1990.	1994.	1998.
FIDESZ/FMPP	8,95	7,02	29,45
FKGP	11,73	8,82	13,14
KDNP	6,46	7,03	2,31
MDF	24,73	11,74	2,80
MIÉP	-	1,59	5,47
MSZP	10,89	32,99	32,89
SZDSZ	21,39	19,74	7,57
drugi	15,85	11,07	6,37

Izvor: *Magyar Közlöny*, 13. svibnja 1990., 28. lipnja 1994., 4. lipnja 1998.

Tablica 3: Raspodjela mjesta u mađarskom parlamentu u postotcima, 1990. – 1998.

	1990.	1994.	1998.
FIDESZ/FMPP	5,7	5,2	38,3
FKGP	11,4	6,7	12,4
KDNP	5,4	5,7	0
MDF	42,5	9,8	4,4
MIÉP	-	0	3,6
MSZP	8,5	54,1	34,7
SZDSZ	24,1	17,9	6,2
drugi	2,3	0,6	0,3

Opaska: Kandidati koji su izabrani u većinskom segmentu izbora kao zajednički kandidati dviju stranaka raspoređeni su prema njihovoj stranačkoj pripadnosti.

Izvor: kompilirano iz *Magyar Közlöny*, 13. svibnja 1990., 28. lipnja 1994., 4. lipnja 1998.

Tablica 4: Razina stranačke identifikacije u Mađarskoj, komparativno (postotak svih građana)

	godina	%
Australija	1996.	84
Češka	1996.	45
Mađarska	1998.	36
Izrael	1996.	63
Litva	1998.	32
Novi Zeland	1996.	56
Poljska	1997.	50
Rumunjska	1996.	45
Španjolska	1996.	43
Tajvan	1996.	33
SAD	1996.	57
Ukrajina	1998.	60
Velika Britanija	1997.	49

Opaska: Tablica pokazuje postotak ispitanika koji su odgovorili “da” (umjesto “ne” ili “ne znam”) na sljedeće pitanje: “Smatrate li se bliskim određenoj političkoj stranci?” Svi se podatci temelje na slučajnom uzorku na nacionalnoj razini, a anketiranje je provedeno odmah nakon parlamentarnih izbora.

Izvori: *CSES* (1999.), and *CEU* (1998.), neponderirano.

S engleskog preveo

Enes Kulenović

Literatura

- Ágh, Attila, 1995.: The “Early Freezing” of the East Central European Parties: The Case of the Hungarian Socialist Party, *Budapest Papers on Democratic Transition*, 129, Hungarian Center for Democracy Studies Foundation, Budapest
- Alesina, Alberto/ Roubini, Nouriel / Cohen, Gerald, D., 1997.: *Political Cycles and the Macroeconomy*, MA: The MIT Press, Cambridge
- Angelusz, Róbert / Tardos, Róbert, 1990.: *Politics*, Machine readable data file, Distributor: TARKI, Budapest, URL: <<http://www.tarki.hu>>
- Apter, David, 1965.: *The Politics of Modernization*, University of Chicago Press, Chicago
- Balázs, Magdolna / Zsolt Enyedi, 1996.: Hungarian Case Studies: The Alliance of Free Democrats and the Alliance of Young Democrats, u: Lewis, Paul (ur.), *Party Structure and Organization in East-Central Europe*, Edward Elgar, Cheltenham: 43-65
- CEU (Central European University) 1994.: *The 1994 Hungarian Election Study*. Machine readable data file, Distributors: Zentralarchiv, Cologne, URL: <<http://www.za.uni-koeln.de>> and TARKI, Budapest, URL: <<http://www.tarki.hu>>
- CEU (Central European University) 1998.: *The 1998 Hungarian Election Study*. Machine readable data file, Budapest.
- CSES (Comparative Study of Electoral Systems) 1999.: *Comparative Study of Electoral Systems Micro-Data, 1999.*, Machine readable data file, Distributor: CSES Secretariat, Ann Arbor, MI, URL <<http://www.umich.edu/~nes/cses/cses.htm>>
- Derbyshire, J. Denis / Derbyshire, Ian, 1996.: *Political Systems of the World*, St. Martin’s Press, New York
- Dezső, Márta, 1995.: A választási rendszer életképessége és anomáliái, u: Bôhm, Antal / Szoboszlai, György (ur.), *Parlamentari választások 1994*, MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest: 84-91
- Ekiert, Grzegorz / Kubik, Jan, 1998.: Contentious Politics in New Democracies: East Germany, Hungary, Poland, and Slovakia, 1989-93, *World Politics*, 50: 547-81
- Enyedi, Zsolt, 1996.: Organizing a Subcultural Party in Eastern Europe, *Party Politics*, 2: 377-97
- Greskovits, Béla, 1998.: *The Political Economy of Protest and Patience: East European and Latin American Transformations Compared*, Central European University Press, Budapest/New York
- Hann, Endre, 1998.: Két választás Magyarországon, *Népszava*, 30: 1, 6
- Hanyecz, Imre / Perger, János, 1993.: A magyar parlament tevékenysége számokban, u: Kurtán, Sándor / Sándor, Péter / Vass, László (ur.), *Magyarország Politikai Évkönyve, 1993*, DKMKA, Budapest: 140-65
- Harmel, Robert / Svaasand, Lars, 1993.: Party Leadership and Party Institutionalisation: Three Phases of Development, *West European Politics*, 16: 67-88
- Huckfeldt, Robert / Sprague, John, 1991.: Discussant Effects on Vote Choice: Intimacy, Structure and Interdependence, *The Journal of Politics*, 53: 122-58

- Husz, Dóra 1998.: Intézmények presztizse 1989 és 1998 között, u: Kurtán, Sándor / Sándor, Péter / Vass, László (ur.), *Magyarország Évtizedkönyve*, DKMKA, Budapest: 822-30
- Ilonszki, Gabriella, 1999.: Legislative Recruitment: Personnel and Institutional Development in Hungary, 1990-1994., u: Gábor, Tóka / Enyedi, Zsolt (ur.), *The 1994 Elections to the Hungarian National Assembly*, Sigma, Berlin: 82-107
- Juhász, Gábor, 1996.: *Pénzképviselet*, HVG RT, Budapest
- Katz, Richard S., 1986.: Party Government: A Rationalistic Conception, u: Castles, Francis, G. / Wildenman, Rudolf (ur.), *Visions and Realities of Party Government*, Walter de Gruyter, Berlin/New York: 31-71
- Kitschelt, Herbert / Mansfeldova, Zdenka / Markowski, Radoslaw / Tóka, Gábor, 1999.: *Post-Communist Party Systems: Competition, Representation, and Inter-Party Cooperation*, Cambridge University Press, Cambridge
- Klingemann, Hans-Dieter/ Hofferbert, Richard I. / Budge, Ian, 1994.: *Parties, Policy and Democracy*, CO: Westview Press, Boulder
- Kulcsár, Kálmán, 1997.: A politikai rendszer és politikai kultúra, u: *A demokrácia intézményrendszere Magyarországon*, Hungarian Academy of Sciences, Budapest: 11-32
- Kurtán, Sándor / Sándor, Péter / Vass László (ur.), 1988.: *Magyarország Politikai Évkönyve*, DKMKA, Budapest
- Lewis, Paul, 1996.: Introduction and Theoretical Overview, u: Lewis, Paul (ur.), *Party Structure and Organization in East-Central Europe*, Edward Elgar, Cheltenham: 1-19
- Lomax, Bill, 1996.: The Structure and Organization of Hungary's Political Parties, u: Lewis, Paul (ur.), *Party Structure and Organization in East-Central Europe*, Edward Elgar, Cheltenham: 20-43
- Machos, Csilla, 1998.: Stabilitás és megújulás a pártvezetőségekben, 1988.-1998., u: Kurtán, Sándor / Sándor, Péter / Vass, László (ur.), *Magyarország Évtizedkönyve*, DKMKA, Budapest: 338-58
- Machos, Csilla, 1999.a: A magyar pártok alapszabályai és szervezeti típusai, *Politikatudományi Szemle*, (8) 1: 23-67
- Machos, Csilla, 1999.b: A magyar pártok szervezeti struktúrájának vázlatai, *Budapest Papers on Democratic Transition*, 63, Hungarian Centre for Democracy Studies, Budapest
- Markowski, Radoslaw / Tóka, Gábor, 1995.: Left Turn in Hungary and Poland Five Years After the Collapse of Communism, *Sisyphus: Social Studies*, (9) 1: 75-100
- Montgomery, Kathleen, 1996.: Interest Group Representation in the Hungarian Parliament, u: Ágh, Attila / Ilonszki, Gabriella (ur.), *Parliaments and Organised Interests: the Second Steps*, Hungarian Centre for Democracy Studies, Budapest: 430-450
- Mair, Peter, 1997.: What is Different about Post-Communist Party Systems?, u: Mair, Peter (ur.), *Party System Change. Approaches and Interpretations*, Clarendon Press, Oxford: 175-198
- Németh, Csaba, 1997.: Szavazások az Országgyűlésben, u: Kurtán, Sándor / Sándor, Péter / Vass, László (ur.), *Magyarország Politikai Évkönyve, 1997.*, DKMKA, Budapest: 379-412

- Panbianco, Angelo, 1988.: *Political Parties: Organization and Power*, Cambridge University Press, Cambridge
- Renwick, Alan, 1998.: *Institutional Design in the Legislatures of Central Europe*, Manuscript, Central European University, Department of Political Science, Budapest
- Rose, Richard / Munro, Neil / Mackie, Tom, 1998.: Elections in Central and Eastern Europe since 1990, *Studies in Public Policy*, No. 300, Centre for the Study of Public Policy, University of Strathclyde, Glasgow
- Rose, Richard / Wiliam, Mishler, 1997.: Negative and Positive Partisanship in Post-Communist Countries, *Studies in Public Policy* 286, CSPP, University of Strathclyde, Glasgow
- Sajó, András, 1996.: How the Rule of Law Killed Hungarian Welfare Reform, *East European Constitutional Review*, (5) 1: 31-41
- Sartori, Giovanni, 1976.: *Parties and Party System. A Framework for Analysis. Vol.1.*, Cambridge University Press, Cambridge
- Schmitter, Philippe C., 1992.: The Consolidation of Democracy and Representation of Social Groups., *American Behavioral Scientist*, 35: 422-449
- Schonfeld, William R., 1983.: Political Parties: The Functional Approach and the Structural Alternative, *Comparative Politics*, 15: 477-499
- Tamas, Bernat, 1999.: Parties on the Stage: Evaluating the Performance of Hungarian Parties, u: Tóka, Gábor / Enyedi, Zsolt (ur.), *The 1994 Elections to the Hungarian National Assembly*, Sigma, Berlin: 13-51
- Tóka, Gábor, 1995.: Seats and Votes: Consequences of the Hungarian Election Law, u: Tóka, Gábor (ur.), *The 1990 Elections to the Hungarian National Assembly*, Sigma, Berlin: 41-66
- Tóka, Gábor, 1996.: Parties and Electoral Choices in East Central Europe, u: Lewis, Paul/ Pridham, Geoffrey (ur.), *Stabilising Fragile Democracies*, Routledge, London: 100-125
- Tóka, Gábor, 1997.: Political Parties in East Central Europe, u: Diamond, Larry/ Plattner, Marc F. / Chu, Yun-han / Tien, Hung-mao (ur.), *Consolidating the Third Wave Democracies: Themes and Perspectives*, MD: Johns Hopkins University Press, Baltimore: 93-134
- Tóka, Gábor, 1998.a: Party Appeals and Voter Loyalty in New Democracies, *Political Studies*, 46: 589-610
- Tóka, Gábor, 1998.b: Hungary, u: Berglund, Sten / Hellén, Tomas / Aarebrot, Frank H. (ur.), *Handbook of Political Change in Eastern Europe*, Edgar Elgar, Cheltenham: 231-274
- Van Biezen, Ingrid, 1998.: *Party Organization in Hungary*, Unpublished manuscript, Department of Political Science, University of Leiden, Leiden
- Webb, Paul D., 1995.: Are British Political Parties in Decline?, *Party Politics*, 1: 299-322
- Závecz, Tibor, 1998.: A közvélemény és a pártok, 1988-1998, u: Kurtán, Sándor / Sándor, Péter / Vass, László (ur.), *Magyarország Évtizedkönyve*, DKMKA, Budapest: 805-814

Zsolt Enyedi
Gábor Tóka

THE POWER OF THE WEAK: POLITICAL PARTIES IN HUNGARY

Summary

The authors analyse the evolution and the strength of the political parties as actors in the processes of democratic transition and consolidation in Hungary. Their starting point is that the political parties in transitional countries are faced with the same rivals in the political arena as the parties in the West: powerful interest groups, the increasing market competition, the supranational media, and the state administration. The authors conclude that the parties in Hungary, though not as stable and as developed, are nevertheless dominant in shaping and controlling the political processes in that country. The reason for that primarily lies in the fact that the party system systematically generates very competitive elections, clear alternations of the parties in power, and a strong link between the electoral outcomes and the government composition. Being in the position to shape the contemporary political and social transformation of their countries, these political parties find themselves in an excellent position to *sui generis* set up party systems in their societies.